Kells titka és főként *A tenger dala* is magas szinten prezentálta, és a farkasokkal futó történet is magával ragadóan közvetíti. Ami a személyeket illeti, mindkét kislány nagyon bájos, Mebh karaktere, mozgása igazán eredeti, de Goodfellowe és a régens alakja is markáns.

A korábbi filmek alapján is tudtuk – és ez örömmel tölt el bennünket –, hogy az alkotókra hatott a *Magyar népmesék* sorozat. Az ornamentika, a díszítőművészet elemeiben érezni felejthetetlen filmes népmese-sorozatunk jótékony befolyását a természetszerűleg meglévő kelta, germán ősminták, ezeken kívül más rajzfilmes hatások mellett. Ilyen az, amikor a művészetekben megjelenő tradicionális ideák mintegy mozgásba lendülnek, s egy hasonlóan autentikus alkotás keretébe ágyazva telítődnek éltető fluidummal és elevenednek meg. Minden jel szerint Tomm Moore-ban mint alkotóban él valami abból a valóságból, ami egészen a tradicionális értékekig nyúlik, s művészi intuíciója segítségével át is tudja adni ezeket. Pozitíve ítélendő meg az a gesztus, amit a film végéhez közeledve a megtestesült gonoszként ábrázolt régens felé tesznek az alkotók, midőn lehetőséget nyújtanak számára, hogy életét az Úr kezébe helyezze.

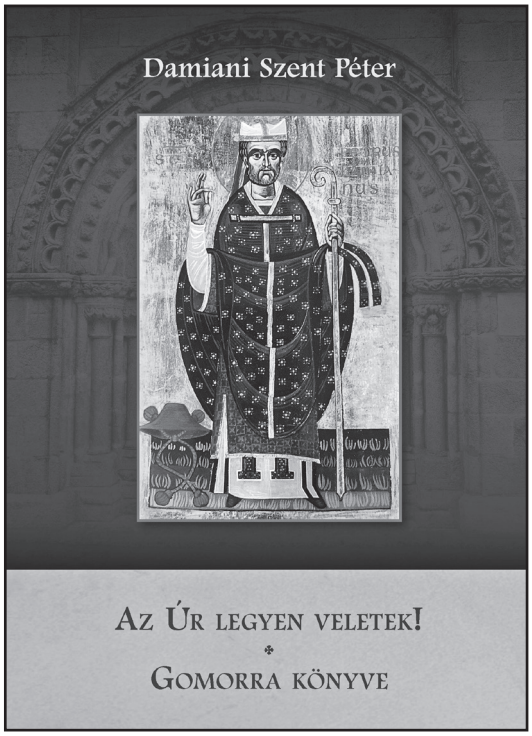
Gyönyörű film a *Wolfwalkers*, s noha meg lehetne nevezni egyes szentimentálisnak tűnő részleteket, a bemutatott összművészeti alkotás ad annyi értéket a nézőnek, hogy ezek felett szemet hunyjon. Még ha valaki giccsesnek is találná a film zárójelenetét a szekér-idillel, el kell gondolkozni azon, hogy az előítéletektől, cinizmustól áthatott mai ember automatikusan hajlamos giccsesnek tartani bármit, ami szép és szépségében egyszerű. Ezzel párhuzamosan érdemes mélyen magunkba nézni, hogy menynyi „fontosnak" tartott hétköznapi banalitást teszünk érdemtelenül magas polcra. Tény, hogy léteznek giccsek, és bizonyos esetekben a giccs és a művészi tartalom határa is ingoványos, nem állapítható meg egyértelműen, már csak a művészet mint olyan természetéből fakadóan sem. A *Wolfwalkers* azon a határon belül marad, ahol filmes eszközzel értéket sikerült teremteni. Ritka erény egy modern művészeti formától.

M. P.

Damiani Szent Péter
AZ ÚR LEGYEN VELETEK! GOMORRA KÖNYVE
130 oldal (Budapest, 2021, Zrínyi)

A kötet egy szentéletű szerzetes és egyházpolitikus két levelének magyar fordítását tartalmazza bevezető tanulmányokkal és jegyzetekkel. Az *Epistola 28* (Reindel) 1048 és 1055 között, az *Epistola 31* (uő) pedig 1049 és 1054 között íródott. A levelek egykor gyakran könyvecskéket *(libellus)*, kisebb terjedelmű műveket *(opusculum)* képeztek. Úgy tűnhet, mindkét alkotás a római katolikus Egyház egy-egy gyakorlati problémájával foglalkozik: a *Liber qui apellatur Dominus vobiscum* a szerzetesek és papok magányosan végzett szentmiseáldozata *(missa solitaria)* legitimitásának kérdésével, a *Liber Gomorrhianus* pedig a szerzetesi és papi „szodómia" – szexuális bűnök – egyházjogi következményeivel. Kétségtelen, hogy az említett címeken ismertté vált levelek konkrét oka praktikus természetű volt. Azonban amire itt egy rövid ismertető keretei között szeretnénk felhívni a figyelmet, az, hogy a szerző – általános tradicionális módszernek megfelelően – alapvető fontosságú elvekre vezette vissza az aktuális problémákat.

A legtöbb mai szerző szerint Pietro Damiani/Petrus Damianus (1007–1072) nem volt kimondottan filozófiabarát. *Az Úr legyen veletek!* 1. fejezetében vagy szakaszában látjuk is, hogy *„Krisztus egyszerűsége"* és *„a (vallásos) bölcsek igaz mesterkéletlensége"* jegyében elutasít korábbi fi-

lozófusokat. Egyúttal viszont felismerhetjük, milyen értéssel, jó érzékkel és tudással emel ki nagy antik bölcseket. A „filozófiailag műveletlen Damiani Szent Péter" tézise bizonyosan nem állja meg a helyét. Éppen bölcseletileg pallérozott egyházi tevékenysége okán nevezhette Jean Leclercq *„kora egyik legjobb latinistájának", „a latin középkor egyik legnagyobb írójának"*. (63. o.)

A magyar fordítás Alácsi Ervin János atya munkája. Kivételes nyelvi érzékenységről tanúskodik, szentírás-értelmezési és filológiai pontosság mellett (kötetszerkezet, bevezető tanulmányok, professzionális jegyzetek). Hadd ajánljuk most a könyvet bölcseleti érdemeinek kidomborításával, hiszen csak megfelelő elvek alapján oldhatók meg a szerző és a fordító-szerkesztő által kiemelt gyakorlati – manapság különösen aktuábilis – problémák.

Az Úr legyen veletek! leglényegét tekintve az egység és sokaság metafizikai témájával foglalkozik. Damiani nem csupán ekkléziológiai (egyháztani) és nyelvfilozófiai szempontból ad válaszokat a konkrét kérdésre. Túllép az egy és a sok, az egyes szám és a többes szám kettősségén. Nemcsak *„az Egy"* antik bölcseleti megoldását nyújtja, hanem keresztény módon értelmet ad a sokaságnak, amely – szigorúan az Egyen belül maradva – a metafizikai egység sajátos reprezentációja, megerősítése és kiteljesítése: *„a sok tag egyetlen testet formál, az egyes tagokban pedig misztikus módon a teljes egész jelenvaló."* (5. fej.) Egyúttal ez a bölcseleti alapelv indokolja, hogy a szerzetes, valamint a pap teljesen magányosan – vagy *sine populo*, jelenvaló közösség nélkül, egyetlenegy szolgálattevővel (úgynevezett magánmise keretei között) – is végezheti szentmiseáldozatát. Az idézethez hasonló tartalmú részekben nemcsak a liturgikus formula (*„Az Úr legyen veletek!"*) többes számának indoklását kapjuk, hanem a szóbanforgó szerzetesi-liturgikus probléma metafizikai megoldásait (nem arisztotelészi, és nem is posztmodern filozófiai értelemben véve a metafizika kifejezést). Arisztotelész számára a *poszotész*, a *quantitas* (mennyiség) Istentől, a Léttől, a metafizikumtól némileg elkülönülő kategória. A radikális keresztény Damiani számára kevésbé az. Inkább úgy látja, mint korábban Scotus Eriugena: az Egyen belül tartott „sok" sajátos módon megerősítheti az Egyet. Az egység és sokaság így, az egységen belül, esszenciálisan nem különböznek. *„Jóllehet az Egyház az ő népeinek sokasága miatt sok tagból állónak látszik, valójában egy és oszthatatlan", „az egyes tagokban is teljes egész"* (5. fejezet). *„(…) egy és sokféle; (…) lényegében egy, különböző kegyelmi ajándékaiban sokféle"; „egységes a sokaságban és teljes egész a részekben. (…) Ha tehát a Krisztusban hívők egyek, akkor bárhol is vannak a tagok testi helyzetük szerint, ott jelen van a misztérium titka által az egész test is. És bármi tartozik az egészre, az valamiképpen vonatkozik az egyes részekre; így hát nem értelmetlen, ha egyetlen ember*

egymagában mondja azt, amit az Egyház közössége össszegyűlve *énekel, és nem kifogásolható, ha sokan mondják azt, aminek kiejtése valójában egyetlen emberre tartozik. (…) Egyértelmű, hogy sem az egyetlen személy magánya nem csorbítja a többes számú szavak értelmét, sem a hívek sokasága nem összeegyeztethetetlen az egyes számmal, mert a Szentlélek ereje által, aki minden egyes emberben benne van, és az összest betölti, ha valaki egyedül is van, közösséget képvisel, a sokaság pedig egységet.*" (6. fej.) „*Midőn tehát az Egyház kollektív értelmű szövegeit egymagam elmondom, azt szemléltetem, hogy egy vagyok vele, és a Szentlélek jelenléte által én valóságosan benne maradok; és ha neki igazán tagja vagyok, nem helytelen [így is] beteljesíteni általános kötelességemet.*" (8. fej.) „*Bármit is tesznek a test egyes tagjai külön-külön, mindent a teljes egésznek tulajdoníthatunk; (…) nem helytelen azt állítanunk, hogy az egyes tagok a teljes egész szolgálatát végzik, a teljes egész pedig az egyes tagokét.*" (9. fej.) „*Mi ellenvetésünk lehet tehát, ha egyetlen szájról többeknek hangja fakad, s ha több nyelv vallja meg ugyanazon hitet? (…) Ha tehát az Egyház Krisztusnak egyetlen teste, mi pedig az egyháznak tagjai vagyunk, mit árthat, ha egymagunk lévén mi, akik vele ténylegesen egyek vagyunk, a saját testünknek, vagyis az Egyháznak szavait használjuk? Nemde, ha sokan egyek vagyunk Krisztusban, őáltala egyenként mindnyájunk a teljes egészet birtokolja, és így – bár testi magányunkban az Egyháztól távol állónak tűnünk* – a sérthetetlen egység titka által *hozzá mindenkor a lehető legközelebb állunk? (…) Miképpen az embert görög szóval mikrokozmosznak, vagyis kis világegyetemnek nevezzük, mivel az ember ugyanazon négy elem anyagi lényegéből áll, mint a világegyetem maga, azonképpen minden egyes hívő bizonyos értelemben egyfajta kis egyháznak tekinthető, hiszen* az egység titokzatos misztériumának sérelme nélkül *minden egyes ember részesül az emberi megváltás szentségeinek teljességéből*". (10. fej. – Kiemelések: H. R.) „*(…) sem az egység nem zárja ki a sokaságot, sem a sokaság nem csorbítja ez egységet, mert az egy test sok tagra oszlik, és különböző tagokból áll össze az egy test. A test egységében nem oldódik föl a tagok sokasága, mint ahogy a tagok sokasága sem rombolja le a test egységét.*" (13. fej.) Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az egész szükségszerűen részekből állna, csupán annyit, hogy minden valódi létező rész kapcsolatos az egésszel: „*(…) minden egyes tag használhatja a teljes egésznek szavait, és a teljes egész beszélhet egynek hangján. (…) egyetlen szentnek tiszteletére olyasvalamit énekelünk, amiről tudjuk, hogy az egész Egyházra vonatkozik.*" (14. fej.) „*Ennek megfelelően Krisztus Egyháza (…) nem lehet szolgája sem nyelvtani esetnek, sem számnak, hanem a beszéd minden módozatát saját törvényének rendszerén belül összefogja.*" (15. fej.)

A *Gomorra könyve* ennél kevésbé metafizikai hátterű írás (abban az értelemben, ahogy a metafizikát mi értjük). Az egység és sokaság örök témája azonban itt is felbukkan: „*amikor ketten, mintha egyek lennének, egyes számban beszélnek, bizonyos, hogy a két személyben egyetlen lényeget kell tisztelnünk.*" (5. fej.) Az alapjai inkább morálteológiaiak és kánonjogiak, de mint például a szüzesség kapcsán láthatjuk a 24. fejezetben, ez sem nélkülözi a magasabb bölcseletet. Azért is le kell szögezni ezt, mert a mű többek – nem teljesen intelligens véleménye – szerint „a homoszexualitás-ellenesség előfutára". Valóban: „*Vajon ki csinál a bűnbánóból férfiprostituáltat, a férfiból pedig nőt?*" (5. fej.) „*(…) a nemek egyezősége irtózatos*". (14. fej.) „*(…) akit beszennyezett a férfival elkövetett kéjsóvár tisztátalanság förtelmes mocska, nem méltó az egyházi hivatalokat ellátni, de arra sem alkalmas, hogy az isteni misztériumokat végezze.*" (15. fej.) „*Mondd csak, te férfiatlan férfi, felelj, te elnőiesedett ember, mit keresel a férfiban, amit nem találsz meg önmagadban? (…) fordítsd keze-*

det magad felé, és tudd, hogy amit nem találsz meg magadon, egy másik testben hiába keresed!" (17. fej.) *„Azt sújtja ugyanis a lepra, akit súlyos bűn foltja szennyez; orsót tartani pedig annyit tesz: elhagyni a férfias élet erélyes cselekedeteit, és a női viselkedés csábító puhaságát mutatni."* (18. fej.) A helyes szövegértelmezés és szöveghűség alapján látni kell, hogy Damianit nemcsak a homoszexualitás problémája foglalkoztatja, hanem a *„nyomorúságos gyönyör"* (23. fej.) minden formája: a magányos önkielégítés, a kölcsönös maszturbáció, a combok közötti közösülés és az anális közösülés bűne is. Hasonlóképpen a földre élvezés (3. fej.) – mint egyfajta korabeli fogamzásgátlás –, a „pedofília", az állatokkal való fajtalankodás, az apácákkal folytatott szexuális kapcsolat és a bűnös papok egymás közötti gyónása. Mindezen dolgok nem önmagukban és maga miatt foglalkoztatják, nem is mint *delectatio morosa* (zsémbes vájkálódás), hanem kimondottan szerzetesi és egyházi eltévelyedésként, mint *„idegen bűn*ök". (A fordító egy lábjegyzetben elmondja, hogy az egyház kapcsán manapság túl sokat emlegetett *„pedofília"* mennyire pontatlan, hiszen a papi szemináriumokban és a szerzetesrendekben eleve az efebofília és a pederasztia jöhet szóba – 160. jegyzet.) Ezek tehát nem személyes, hanem erkölcsteológiai és egyházfegyelmi szinten érdeklik Damiani Szent Pétert: *„A kiváló lélek bukását panaszolom, és annak a templomnak lerombolását, melyben Krisztus lakott"* (17. fej.), hogy *„metsző szavakkal szerezzek neki gyógyulást"*. (25. fej.) Gyakorlati szinten az foglalkoztatja, *„A fönt említett formák közül, melyik esetében és hány bukás után maradhat meg valaki az egyházi tisztségben, illetve – ha beszennyeződött – milyen típusú és hány vétek esetében kell arra kötelezni, hogy az említett [szerzetesi, papi] kötelességét elhagyja."* (26. fej.) Ez hát a konkrét kérdése itt, mivel számos általa vizsgált vonatkozó rendeletet nem tartott egyértelműnek és kielégítőnek. Teljesen világos, hogy szempontja nem *„vamzer"*, nem túlbuzgó vagy „túl hagyományhű". Azért sem lehet merev, túlságosan dogmatikus egyházi emberként látni őt, mert bár kiállt a pápaság és az egyház szellemi tekintélyének primátusa mellett, közben bizonyos uralkodókat védelmezett. Részben és olykor *„fehér guelf"* volt, mint Dante, aki a *Paradicsom*ban énekel róla. (A kötet beszerezhetőségével kapcsolatban a Katolikus Tábori Püspökség elérhetőségein lehet érdeklődni: http://www.ktp.hu/hivatal/elerhetosegek.)

Horváth Róbert

Joseph de Maistre
ELMÉLKEDÉSEK
278 oldal (Budapest, 2020, Századvég)

Joseph de Maistre (1753–1821) a francia ellenforradalmi gondolat – tán nem túlzás állítani – legjelentősebb alakja, mégis elég kevéssé ismert Magyarországon, amiben fontos szerepe van a baloldal és a „szakma" személyéhez és nézetrendszeréhez kapcsolódó, jórészt félelemből és alapvető idegenkedésből fakadó elhallgatásának, mivel semmit nem tudnak elviselni, ami szembemegy a felvilágosodás és a forradalmak áporodott klímájával. Amennyiben előkerül a neve, a totalitarizmus előfutárának állítják be, a fasizmus előképének, obskurantistának, tehát ismét a baloldali „gondolkozás" szokásos, fárasztó ideológiai garnitúrájával állunk szemben. Érdemben csupán a jobboldal ideológiailag tájékozottabb, olvasottabb – szűk – rétegének mond valamit a neve, ugyanakkor tény, hogy terjedelmes életművéből, levelezéséből eddig nem sok minden jelent meg magyarul. Ezen az áldatlan helyzeten változtatott tavaly a Századvég kötete, az *Elmélkedések*.

A kiadvány Maistre két munkáját tartalmazza, amelyek témájuknál fogva összetartoznak.